

14. *Mireles v Waco* [1991] USSC 137; 502 U.S. 9; див. також: *Forrester v. White*, 484 U.S., at 227–229; *Stump v. Sparkman*, 435 U.S., at 356–357, 360; *Bradley v. Fisher*, 13 Wall., at 351.

15. Окрема Думка судді Кампа В. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (254к/96-ВР) (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Положення про загальноосвітній навчальний заклад» (1033–2009-п). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-10>.

16. *Ford v. Quebec (Attorney-General)* [1988] 2 SCR 712, at paragraph 42) (2).

17. *R. v. Nova Scotia Pharmaceutical Society* (1992).

18. Окрема Думка судді Конституційного Суду України Первомайського О. стосовно Висновку Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) (реєстр. № 9037) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ng03d710-18>.

19. Окрема Думка судді Конституційного Суду України Шевчука С. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положення «на наступній черговій сесії Верховної Ради України», яке міститься у статті 155 Конституції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nfa1d710-16>.

ЩЕНКО А. О.,

аспірант відділу аспірантури і докторантури
(Національна академія
Служби безпеки України)

УДК 340.116:355.4

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-1.9>

ПОНЯТТЯ ОСОБИСТОГО ЖИТТЯ ЛЮДИНИ: РОЗБІЖНОСТІ У ВИЗНАЧЕННІ

У статті досліджено проблему визначення поняття та змісту особистого життя людини. Проведено порівняння термінів «особисте життя» й «приватне життя». Поставлено питання про те, який зміст слід вкладати в поняття «особисте життя людини», чим воно відрізняється від поняття приватного життя людини; шляхом аналізу наявної інформації запропоновано звести до єдиного визначення категорію «особисте життя людини». Щоби розкрити сутність цього поняття, проаналізовано й порівняно різні погляди, що існують у філософії, соціології та юридичній науці. Також аналіз і порівняння були застосовані до різних нормативно-правових актів, як українських, так і міжнародних; висвітлено позиції вчених стосовно цього питання. Розглянуто право на невтручання в особисте життя.

На підставі аналізу чинного законодавства України, міжнародно-правових актів і робіт учених зроблено висновок, що існує розбіжність у визначенні поняття «особисте життя особи». Запропоновано уніфікувати вищезазначене

поняття задля уникнення неточностей, помилок, хибних рішень, що теоретично можуть існувати й ґрунтуватись на двоякості тлумачення, наявного саме через невизначеність у єдиному підході до трактування термінів «приватне життя особи» та «особисте і сімейне життя особи» у сучасному вітчизняному законодавстві та правовій науковій сфері.

Зазначено, що, незважаючи на фактично наявну різноманітність та неоднотайність у підходах до визначення й трактування цього терміна вченими, можна дійти висновку про те, що терміни «особисте життя особи» й «приватне життя особи» є тотожними у своїй сутності поняттями, тому запропоновано зупинитися на використанні поняття «особисте життя особи», оскільки саме цей варіант закріплено в Основному Законі України – Конституції.

Ключові слова: особисте життя, приватне життя, недоторканність.

Ishchenko A. O. The concept of a person's personal life: differences in definition

The problem of defining the concept and content of a person's personal life is investigated in this work. There is a comparison of the terms "personal life" and "private life". The question was posed, what content should be included in the concept of "personal life" and how it differs from the concept of "private life"; by analyzing the existing information, it is proposed to narrow down the category of "personal life" to a single definition. In order to reveal the essence of this concept, the different views that exist in philosophy, sociology and legal science have been compared and analyzed. Also, different legal acts are also compared: both Ukrainian and international; elucidated opinions of scientists on this issue. The right to non-interference with privacy is considered.

On the basis of the analysis of the current legislation of Ukraine, international legal acts and works of scientists it is concluded that there is a divergence in the definition of the concept of "personal life of the individual". It is suggested to unify the above concept in order to avoid inaccuracies, errors, and false decisions that can theoretically exist and be based on ambiguity of interpretation, which is due to ambiguity in the unified approach to the interpretation of the terms "personal life of the individual" and "personal and family life of the individual" in current native legislation and in the legal scientific field.

It is analyzed that, despite the fact that there is actually diversity and heterogeneity in approaches to the definition and interpretation of the term by scientists, it can be concluded that the terms "personal life" and "private life" are identical in their essence. Therefore, it is proposed to dwell on the use of the concept of "personal life of the individual", as this option is enshrined in the Main Law of Ukraine – the Constitution.

Key words: *personal life, private life, inviolability.*

Вступ. Кожна людина має свої права та обов'язки. Вона прагне мати свій особистий простір, який не підлягатиме контролю з боку представників держави або інших осіб.

Належно виконуючи свої громадянські обов'язки, людина має право на захист від неправомірного втручання у своє приватне життя. Право не стати одним з об'єктів несанкціонованого втручання у приватне життя з боку уряду чи інших осіб є складовою частиною законодавства багатьох країн, а у деяких країнах це право закріплено в Конституції.

Поняття «особисте життя» зустрічається в нормативно-правовій базі як міжнародного права, так і національних законодавств. Проте майже у кожному кутку світу існують закони, які певним чином обмежують недоторканність особистого життя. Існує також проблема того, що можна зустріти розбіжності у визначеності цього поняття. В Україні ми також

можемо бачити проблему понятійного визначення, адже можна зустріти як поняття особистого життя, так і поняття приватного життя. Це викликає певні труднощі у працівників правоохоронних органів під час виконання своїх службових обов'язків.

Наш закон не дуже чітко визначає, що таке особисте життя людини. Щоб розкрити сутність цього поняття, слід звернутися до різних поглядів, що існують у філософії, соціології та юридичній науці. Філософія дає таке визначення категорії «особисте життя»: сфера життєдіяльності людини, яка має відношення лише до конкретної особи й відбувається поза межами виробничої і громадської діяльності. Це автономне, не залежне від зовнішньої соціальної регламентації поняття, що більшою мірою регулюється внутрішніми моральними передумовами, а не контролюється державою або суспільством. До особистого життя людини належать можливості розмірковувати, спілкуватися з іншими людьми, вести анонімну переписку й переговори, недоторканість житла. Світогляд, віросповідання, творчість, спосіб мислення конкретної особи також належать до сфери особистого життя. Отже, можна дати визначення, що невтручання в особисте життя особи – це стан упевненості в тому, що особисті обставини життя не будуть розголошені.

Проблемою невтручання в особисте життя особи наприкінці XX – початку XXI століття цікавляться як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Вивчення цього питання в межах нашої країни розпочалося ще за радянських часів.

Вагомий внесок у наукове дослідження питань, що пов'язані з визначенням поняття особистого життя людини, підстав та меж кримінально-процесуального втручання в цю сферу, зробили як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, зокрема Ю.П. Аленін, В.І. Галаган, М.С. Дунаєва, В.О. Серьогін, Ю.В. Кириченко, І.Ф. Літвінова, В.К. Лисиченко, Є.Д. Лук'янчиков, В.Т. Нор, С.І. Ожегов, І.Л. Петрухін, Ю.І. Стецовський, М.І. Сірий, В.Т. Тертишник, Л.Д. Удалова, В.П. Шибіко, М.Є. Шумило.

Незважаючи на актуальність досліджуваного питання та вагому кількості наукових праць, поняття «особисте життя людини» чітко не визначене, що ускладнює реалізацію права на невтручання.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження поняття особистого життя особи, проведення порівняльного аналізу понять «приватне життя» й «особисте життя» задля теоретичного полегшення роботи правоохоронних органів України та уникнення розбіжностей у трактуванні.

Результати дослідження. Слід розпочати із зазначення поняття в Основному Законі України – Конституції: «Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України» [1]. Як ми бачимо, у статті 32 КУ говорить саме про особисте життя.

Всім відомо, що серед всіх інших прав і свобод громадянина, які гарантуються Конституцією України, ця категорія посідає особливе місце. Саме це право належить до особистих прав громадянина і є можливістю особи не розголошувати інформацію про себе, а також не допускати її розголошення третіми особами. Не тільки положення Конституції України висвітлюють це питання. Кожен закон, який розглядає питання охорони особистого життя, регулює реалізацію цього права, але жодна з галузевих норм не може захистити право на невтручання в особисте життя повною мірою. Лише об'єднання всіх норм у міжгалузеву систему дає змогу створити належні умови для всебічної охорони права особи на невтручання в її особисте життя. Саме тому важливо, щоб назви цих понять співпадали у різних джерелах українського законодавства.

Наприклад, у Цивільному кодексі України також говориться про особисте життя. Стаття 301 ЦКУ визначає поняття «особисте життя» як поведінку фізичних осіб поза межами виконання різноманітних суспільних обов'язків, тобто життєдіяльність людини у сфері сімейних, побутових, особистих, інтимних та інших стосунків, що спрямована на задоволення власних інтересів та досягнення особистої мети [2]. Обставини особистого життя особи можуть бути розголошені іншими особами лише за тих умов, що вони містять ознаки правопорушення, що підтверджено рішенням суду, а також за їх згодою.

У Кримінальному кодексі України і Кримінальному процесуальному кодексі України йдеться про приватне життя. Стаття 182 ККУ визначає об'єкт злочину як право громадянина на недоторканість приватного життя.

У статті 15 КПК йдеться про те, що під час кримінального провадження кожному гарантується невтручання у приватне (особисте і сімейне) життя, а також про те, що ніхто не може збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію про приватне життя особи без її згоди, крім випадків, передбачених КПК [3].

Кримінальне провадження спрямовано на захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, що дає змогу запровадити в КПК значну кількість норм, що регламентують випадки втручання в приватне життя особи. Насамперед це вжиття заходів забезпечення кримінального провадження (стаття 10 КПК), проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій (статті 20, 21) та інших процесуальних дій.

Невтручання у приватне (особисте та сімейне) життя гарантується у всіх сферах суспільного життя, зокрема під час кримінального провадження. Відповідно до правових позицій Конституційного Суду України зміст права на недоторканість особистого і сімейного життя полягає в тому, що особа може сама вільно визначати свою поведінку у сфері свого особистого життя й має право на збереження таємниці обставин свого особистого життя (статті 270, 271, 301 ЦКУ).

Вивчаючи роботи вчених, можемо дізнатися, який зміст вони вкладають у поняття «особисте життя людини», чим воно відрізняється від приватного життя.

В.О. Серьогін наголошує на необхідності використання в нормативно-правових документах визначення «приватне життя» [4], а Ю.В. Кириченко взагалі пропонує внести зміни до статті 32 Конституції України, замінивши означення «особисте» на «приватне» [5]. С.І. Ожегов [6] визначає особисте життя людини як таке, що стосується безпосередньо конкретної особи, належить певній особі, а приватне життя – як таке, що належить не суспільству, не державі. Отже, визначення не сильно відрізняються одне від одного.

І.Л. Петрухін [7] розуміє під особистим життям цілу низку складових частин, зокрема сферу сімейного життя, свободу спілкування між людьми в неформальній обстановці, інтимних взаємин; гарантовану державою можливість особи контролювати інформацію про себе особистого характеру та не допускати її розголошення; можливість без будь-якої перешкоди спілкуватися з іншими людьми засобами телефону, пошти; розпорядження особистою власністю, а також можливість довіряти свої таємниці лікарям, адвокатам, нотаріусам.

Ю.І. Стецовський [8] зазначає, що «людині необхідні свобода, усамітнення, контактування з іншими особами, захист її особистих і сімейних таємниць, а також свобода від слідкування».

У Радянському енциклопедичному словнику [9] особисті права особи визначалися як права громадянина, які не мають майнового змісту і не можуть бути відокремлені від особистості людини (право на ім'я, честь, гідність). У словнику В.І. Даля [10] слово «приватний» визначається на прикладі словосполучення «приватна справа», тобто як протиставлення громадському, державному.

Аналізуючи різноманітність і неоднозначність визначень і трактувань цього терміна вченими, а також звертаючись до словників, доходимо висновку, що поняття «особисте життя» й «приватне життя» є тотожними.

Також слід брати до уваги не тільки норми вітчизняного законодавства, але й ті норми, що закріплені в міжнародно-правових актах, щоби найповнішою і всебічною мірою уникати невідповідностей та двояких трактувань у визначенні поняття.

Відштовхуючись від того, що Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Європейська конвенція про права людини та інші міжнародно-правові договори, які, згідно зі статтею 9 Конституції України, є частиною національного законодавства України, а також враховуючи зовнішньополітичний курс України, розглядаємо, як саме поняття «особисте життя» визначено там.

У статті 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права говориться про те, що ніхто не має зазнавати незаконного втручання в його приватне і сімейне життя.

Європейська конвенція з прав людини зазначає про повагу до приватного і сімейного життя (стаття 8). «Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб» [11].

Щодо практики Європейського суду з прав людини, то під час розгляду справ переважно оперують поняттям «приватне життя», під яким розуміють здебільшого поведінку особи у сфері інтимного чи статевого життя (наприклад, рішення у справі «Норріс проти Ірландії» (Norris v. Ireland)).

Враховуючи те, що кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (частина 5 статті 9 КПК), не зайвим вважаємо знайомство з практикою суду із зазначеного питання. Європейський суд з прав людини зазначає, що немає вичерпного визначення поняття «приватне життя». Це дуже широкий термін, який охоплює багато сфер, наприклад психологічну й фізичну цілісність особи, зокрема, психічне здоров'я й медичну допомогу; статеве життя та сексуальну орієнтацію; право на особистий розвиток та створення відносин з іншими людьми; право на самовизначення та особисту автономію; інформацію про ризики для здоров'я людини.

У статті 12 Загальної декларації прав людини говориться також про неможливість безпідставного втручання у приватне життя. Кожна людина має право на захист закону від безпідставного посягання на недоторканність її житла, таємницю її кореспонденції або її честь і репутацію.

Слід зауважити, що у зазначених міжнародно-правових актах закріплені лише загальні підходи до визначення поняття особистого життя людини. Це дає можливість національним законодавствам самостійно формулювати норми в цій категорії та встановлювати покарання за їх недотримання.

Проаналізувавши міжнародні джерела, доходимо висновку, що превалює термін «приватне життя».

Висновки. Отже, який саме зміст слід вкладати в поняття «особисте життя людини», чим воно відрізняється від поняття приватного життя людини?

Ми бачимо, що в міжнародних джерелах використовується термін «приватне життя», тоді як у нашій державі в різних законах і підзаконних актах можна зустріти як термін «приватне життя», так і поняття «особисте життя». Однак якщо узагальнити надані визначення, то можна дійти висновку, що немає принципової відмінності між поняттями «приватний» та «особистий», обидва поняття трактуються як належність особі, а не суспільству й державі. Основний Закон – Конституція України – використовує поняття саме особистого життя людини (стаття 32), що зумовлює необхідність дослідження проблеми зіставлення понять у вітчизняному законодавстві. У сучасній юридичній науці немає єдиного розуміння права громадянина на недоторканість особистого життя. Також через переклад ми часто можемо зустріти термін «приватне життя» в нашій законодавчій базі.

На мою думку, варто усунути використання одного із зазначених визначень, щоб уникнути розбіжностей під час застосування на практиці представниками державної влади законодавчих положень.

Аналізуючи вітчизняну правову ситуацію стосовно єдиного значення поняття, що застосовується до життя та функціонування кожної окремо взятої особи, так чи інакше доходимо висновку щодо основної проблеми, викладеної у змістовному реченні: зміст однаковий, дефініції різні.

Чи потрібна розбіжність у визначеннях, якщо сутність питання, його форма й вираження залишаються незмінними? На мою думку, ні. Оскільки в Конституції України йдеться саме про особисте життя, варто зупинитися саме на цьому визначенні. Вважаю, що наявність різних визначень одного явища в теорії може призвести не лише до плутанини між

науковцями й особами, що звертаються до законодавства задля вирішення особистих питань, але й до свідомо спотвореного трактування положень законодавства, що може нести за собою потенційну шкоду для особи у вигляді протиправного втручання у її приватне життя.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : за станом на 28 червня 1996 р. *Відомості ВРУ*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України : за станом на 19 червня 2003 р. *Відомості ВРУ*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : за станом на 5 липня 2013 р. *Відомості ВРУ*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
4. Серьогін В.О. Право на недоторканість приватного життя у конституційно-правовій теорії та практиці : монографія. Харків : ФІНН, 2010. 608 с.
5. Кириченко Ю.В. Конституційне закріплення права на невтручання в особисте і сімейне життя в Україні та європейських державах: порівняльно-правовий аналіз. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 5. С. 34–40.
6. Ожегов С.И. Словарь русского языка / под ред. Н.Ю. Шведовой. 14-е изд. Москва : Русский язык, 1982. 763 с.
7. Петрухин И.Л. Личная жизнь: пределы вмешательства. Москва : Юридическая литература, 1989. 189 с.
8. Стецовский Ю.И. Право на свободу и личную неприкосновенность: нормы и действительность. Москва : Дело, 2000. 563 с.
9. Прохоров А.М. Советский энциклопедический словарь. Москва : Советская энциклопедия, 1988. 1600 с.
10. Даль В.И. Словарь живого великорусского языка : в 4 т. Москва : Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1956. Т. 4 : Р–Я. 628 с.
11. Європейська конвенція з прав людини: розділ 1, стаття 8. Право на повагу до приватного і сімейного життя. Ст. 11.

